



Samfundet S:t Erik Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

YTTRANDE
2021-08-25

Angående Norra Djurgården 1:1, Uggleviksreservoaren, i stadsdelen Norra Djurgården, S-Dp 2020-02200

Samfundet S:t Erik motsätter sig bestämt en rivning av den befintliga Uggleviksreservoaren då planförslaget är oförenligt med gällande lagstiftning för Kungliga nationalstadsparken och riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Utgångspunkten för en omstudering måste utgå från premisserna bevarande, upprustning och teknisk komplettering av den ur arkitektur- och samhällshistorisk synpunkt värdefulla befintliga reservoaren. Samfundet avstyrker därför bestämt förslaget i sin helhet.

Bakgrund

Stockholm Vatten och Avfall projekterar för en upprustning och anpassning av befintliga vattenreservoarer i Stockholmsregionen med syfte att säkra drickvattensföresörjningen i ett långsiktigt perspektiv. I det förberedande arbetet bedömdes att Uggleviksreservoaren i Lill-Jansskogen är otillräcklig och att en ny anläggning med större kapacitet är nödvändig. Alternativa lokaliseringar har analyserat, bland annat Loudden, Hjorthagen och Vanadislunden, med slutsatsen att den befintliga placeringen är den mest hållbara lösningen avseende funktionalitet, energianvändning och ekonomi. Det har även förekommit en parallell strategi där den befintliga reservoaren renoveras och kompletteras med en ny mindre hög reservoar. Denna har dock inte utretts vidare, bland annat med hänvisning till väsentligt förhöjda kostnader på lång sikt.

Planförslaget – ett pentagonformat "landmärke"

Planförslaget innebär att en ny vattenreservoar uppförs på Kattrumpsbackens krön, direkt söder om den befintliga Uggleviksreservoaren. När den nya reservoaren är satt i drift avses den befintliga vattenreservoaren att rivas och platsen återställas till naturmark.

Den föreslagna byggnaden är utförd i betong och består av en pentagonformad volym med konkava sidor och förhöjda hörn, som är tänkt att avteckna sig likt en krona i stadens siluett. Själva vattencisternen bärs upp av ett mittorn med omgärdande pelarsal som ska anspela på antikens tempelbyggnader. Reservoarens höjd är cirka 35 meter vilket innebär en totalhöjd om 71 meter över nollplanet – att jämföra med den befintliga reservoarens 58 meter dito.

Nybyggnaden ska enligt beskrivningen utgöra "ett nytt landmärke i stadssiluetten och därmed ansluta till en tradition där kommunaltekniska anläggningar tillåts manifesteras sig i stadssiluetten", samtidigt som den ska anpassas till platsens mycket höga natur- och kulturvärden.

Den befintliga vattenreservoaren och dess omgivning

Uggleviksreservoaren är ritad av arkitekten Paul Hedqvist och togs i bruk 1935. Hedqvists klassiska bildning i samspråk med tidens funktionalistiska strömningar skapade detta "tempel i skogen" där

det antika templets formspråk med dess bärande pelare och kapital översattes till en modern arkitektonisk form i betong. Byggnaden gestaltades i en låg utbredd form för att den höjdmässigt skulle inverka så lite som möjligt på det omgivande natur- och kulturlandskapet. Detta geniala grepp gör att reservoaren på nära avstånd är anmärkningsvärt diskret trots sin monumentalitet, och förefaller nedsänkt i det omgivande naturlandskapet. På större avstånd reser sig reservoarens topp en aning över trädridån men markerar sig fortfarande mycket försiktigt i stadens siluett. Hedqvist val av templet som formmotiv för en kommunalteknisk funktion är även i ett internationellt perspektiv synnerligen ovanligt och gör att Uggleviksreservoaren idag har få eller inga motsvarigheter.

Själva planområdet för reservoaren ingår i Kungliga nationalstadsparkens delområde ”Norra Djurgården”, som enligt länsstyrelsens *Vård- och utvecklingsplan för Kungliga nationalstadsparken* (2012:33) har höga natur- och kulturvärden samt den största sammanlagda ytan för rekreation och friluftsliv av de ingående delområdena. Landskapet som omsluter reservoaren, med närheten till historiska platser såsom Fiskartorpet och Kristinaladan, är ett av de partier av Djurgården som tydligast bär spår från tiden för 1600- och 1700-talets kungliga jaktpark. I nära anslutning till reservoaren vidtar delområdet Idrottsparken som alltsedan 1800-talet kontinuerligt fortsatt att utvecklas som idrottsområde.

Samfundet S:t Eriks synpunkter

Djurgården tillhör en av de känsligaste kulturmiljöerna i Stockholm och åtnjuter därför lagstadgat skydd samt strikt reglering genom en rad skyddsföreskrifter som är utomordentligt starka. Alla tillägg ska ske med hänsyn till befintliga kultur- och naturvärden. Ur den aspekten måste enligt Samfundets förmenande planförslaget förkastas i sin helhet, för att omarbetas utifrån premissen att den befintliga Uggleviksreservoaren bevaras.

Förslaget – placering, utformning och påverkan

- Föreslagna placering och utformning har en stor påverkan på närområdets barrskogsvegetation. Planerade kompletteringsplanteringar förmår inte inom överskådlig framtid att fylla den lucka som uppstår om nuvarande reservoar rivs. Samverkan mellan vegetation och bärande pelare ersätts med en solitär verkan då det föreslagna vattentornet riskerar att friställas i en hållmarksglänta.
- Viktiga vyer från Idrottsparken och Uggleviksängen – där den befintliga reservoarens påverkan redan idag är markant – påverkas negativt av förslagens vattentorn som visuellt tar en betydligt större plats. Vidare påverkas stadssiluetten negativt i flera viktiga fjärrvyer såsom från Fjällgatan, Kungliga Borgen på Gärdet, Lilla Skuggan och Hagapelousen. Funktionen som vattenreservoar blir således med det föreliggande förslaget betydligt mer framträdande än vad den är idag, vilket Samfundet bedömer vara i opposition mot de värden som Nationalstadsparken ska värna.
- Förslaget till utformning motiveras i generella termer som anslutande till en arkitekturtradition där vattentorn utformas som landmärken, utan att förhålla sig till de bärande kvaliteterna i den nuvarande vattenreservoaren. Utformningen bortser från uppenbara utgångspunkter som minne och platsspecifika värden. Paul Hedqvist modernistiska arv förkastas i en generisk och svagt motiverad utformning.

Planförslaget strider mot Miljöbalken 4 kap 7 §, Nationalstadsparkförordningen

Planområdet ingår i Kungliga nationalstadsparken som skyddas genom särskilda bestämmelser i Miljöbalken (MB) 4 kap 7 §. Inom parken får ny bebyggelse, nya anläggningar och andra åtgärder både av permanent och tillfällig natur vidtas endast om det kan ske utan skada på parklandskap,

naturmiljön och det historiska landskapet kulturvärden. Detta förbud inom Nationalstadsparken att orsaka någon form av bestående skada är betydligt strängare än rekvisitet ”påtaglig skada” som normalt gäller för riksintressen. Det vittnar inte minst Mark- och miljödomstolen relativt färskadom gällande utbyggnaden av Gröna Lund om, där domstolen upphävde detaljplanen med stöd av Nationalstadsparkens lagstiftning.

För delområdet Norra Djurgården uttrycks i *Vård- och utvecklingsplanen* att ”Den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen ska bevaras och vårdas så att dess karaktär och kvaliteter består”, dock med tillägget att viktiga kommunaltekniska anläggningar ska kunna utvecklas så länge det sker utan skada på landskapets kultur- och naturvärden.

Samfundet S:t Erik anser att en rivning av den befintliga Uggleviksreservoaren och ett genomförande av planförslaget i övrigt, är att likställa med permanent skada i enlighet med förordningen.

Planförslaget strider mot Miljöbalken 3 kap 6 §, Riksintressen för kulturmiljövården

Planområdet ingår i kulturmiljövårdens riksintresse *Stockholms innerstad med Djurgården* [AB 115] uttryckt bland annat i *bebyggelse och rekreationslandskap, med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark*, och ska i den bemärkelsen skyddas från åtgärder som innebär påtaglig skada. Dock är de värdebärande uttrycken för riksintressen ofta otydligt formulerade, vilket öppnar för tämligen vidlyftiga tolkningar om vad begreppet påtaglig skada innebär. Uggleviksreservoaren som enskild byggnad utpekas inte specifikt i värdebeskrivningen även om dess omgivning kan kopplas till flera av uttrycken för riksintresset. Däremot är reservoaren en representant för *det moderna välfärdsamhället och dess stadsbyggande* som i det större perspektivet är ett värdebärande uttryck för riksintresset. Genom en eventuell rivning uttraderas en kommunalteknisk anläggning från 1930-talet och en av de pusselbitar som ger möjlighet att avläsa det moderna stadsbyggandet under funktionalismen.

Sammantaget innebär förslaget om det utförs, negativa konsekvenser för båda typerna av riksintressen i det att den nya anläggningens höjdskala och främmande volym kommer att permanent både förändra Stockholms stadssilhuett och inverka på ett flertal betydelsefulla vyer och siktlinjer, vilka redovisas i planunderlagets miljökonsekvensbeskrivning.

Planförslaget strider mot Plan- och bygglagen (PBL)

Uggleviksanläggningen är grönklassificerad av Stadsmuseet, det vill säga särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. För en sådan anläggning ska PBL 8 kap 13, 14 och 17 §§ tillämpas, bland annat innebärande att anläggningen inte får förvanskas och att underhåll och ändringar ska anpassas till det kulturhistoriska värdet såväl som till omgivningens karaktär. Vidare ska enligt 2 kap 6 § bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

Förvanskningförbudet ska syfta till att förhindra att en anläggnings värdebärande egenskaper och uttryck förvanskas, och ger inte utrymme för andra tolkningar. Föreslagna rivning befinner sig således i direkt opposition mot förbudet, eftersom värdena de facto skulle gå helt förlorade om förslaget realiserar. Vidare strider förslaget med all tydlighet mot formuleringarna av utformningskraven i PBL 2 kap, baserat på de punkter som redovisas under rubriken ”Förslaget (...)”.

Avslutande kommentar

Mot bakgrund av Uggleviksreservoarens stora betydelse ur såväl arkitektonisk, samhälls- och byggnadsteknisk som kulturhistorisk synpunkt, anser Samfundet S:t Erik att anläggningen är ett viktigt arv att bevara och förvalta. Nationalstadsparken är inte platsen för ett nytt landmärke som i sig förefaller vara ett symptomatiskt gestaltungsgrepp i aktuella planärenden. Det ska även ses i

ljuset av att det i det angränsande gamla gasverksområdet, i Norra Djurgårdsstaden, också planeras för ett nytt landmärke (Gasklocka 4) med en höjd om 110 meter över nollplanet.

Samfundet S:t Erik yrkar på en förnyad utredning av lokaliseringsunderlagets alternativa strategi nr 2, dvs en upprustning av den befintliga reservoaren med en kompletterande mindre hög reservoar intill, som vi ser som det enda möjliga alternativet.

Samfundet S:t Erik motsätter sig starkt en rivning av den befintliga Uggleviksreservoaren, och anser att planförslaget är oförenligt med framförallt Nationalstadsparkens föreskrifter, men också med kulturmiljövårdens riksintresse och intentionerna i PBL. Samfundet avstyrker därför bestämt förslaget i sin helhet.

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Jonas Berglund
Styrelseledamot

Lotta von Liewen Wistrand
Adjungerad ledamot